

REDACCIÓ
Ripoll, 22, 2.º

ADMINISTRACIÓ
Ripoll, 22, 2.º

LA GRAMALLA.

Dos quartos lo nombre.

LLITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

Sortirà tots los dissabtes.

Una objecció á nostra causa; per P. Aldavert.—La Centralisació per Albert de Palomeras.—Faulas: *Los tres amichs*, (traduhida del alemany)—*L' home y la roca*, per B. P.—Cartas á una pagesa; per un noy de S. Pol.—*L' amor d' un Mari*; per don Botet.—*Lo Parlament de Casp*; per R. C.—*La Parla Catalana*; per Manel Martí y Hortal.—Teatres. *La gran Sastresa*, per S.—*Una papallona*, per Felip de Saleta.—Novas.—Endevinal·la.—Xarada.—Solució.—Correspondencia.

UNA OBJECCIÓ A NOSTRA CAUSA.

Vensuts ya en tots los terrenos, los que sostenian que las lletras catalanas may podrian arrelarse en aquesta terra, restan encara per convenser, los que objectan que si la lliteratura ha pogut miraculosament salvars de la tempestat promoguda per la xucladora mánega de Madrit, no podrán, ni deurian may los homens que á la ciencia 's dedican, escriurer en catalá lo que sobre la materia tingan á be publicar.

En primer lloch los hi direm, que avans qu' ells diguessen que no podriam los catalans escriurer lo catalá en tot y per tot, nosaltres ja haviam pensat molt y molt sobre si debiam ferho; y convensuts de que era aixo lo que 's devia portar á cap, no 'ns aturarem á la presencia de las mil dificultats, que tinguerem que vencer en lo ram de lliteratura, com no 'ns aturarem frente las mil que se 'ns presentan en lo ram de ciencias.

Contestant á la segona part, ja que la primera s'encarregará de contestarla l' activitat catalana, devant la que no hi ha hagut jamay obstacles, direm:

¿Ja feu de bona fé la vostre objecció, relativa á que nosaltres nos oposem als avençaments de la ciencia posant trabas que aturin la marxa de la mateixa?

¿Creyeu per ventura que nosaltres, al posar, en apariencia, un altre roda á la complicada máquina científica, l' hi posam inútila y sols per interrompre ó dificultar al menys la propagació de la mateixa?

Massa saben los que 'ns objectan sobre aquest punt, que sols ho fem guiats per nostre amor á la terra y per nostre amor á tots los adelantos, que engalanar pugan la sublime estatua que la Europa culta está alsant sens may parar, á la ciencia. Massa saben los que aixó 'ns dihuen, que al posar aquesta aparent roda, no ho fem per aturar la marcha de la máquina. Que 's diria del qui, que per no embrutir las dents de una roda, no volgués untarla ab l' oli que ha de amorosir lo curs de la maquinaria? Pus naltres, al escriurer, com hem fet lo proposit de escriurer en tot y

per tot en catalá, no tenim altre objecte, en lliteratura, que fer acostumar al nostre poble á la sua propia, y en ciencias, ja que aquestas per tot son iguals, que fomentarlas, aixis en las mes altas clases de la societat, com entre 'l poble, que sens dupte nos entendrá mes facilment parlantli ab sa llengua nadihua, que no esplicantli lo complicat engranatge de totas ellas en una cualsevol llengua estrangera.

¿Es innoble, es volguerse oposar al avenços del segle, defensar y executar lo que defenem y executem? ¡Ah! si d' espay poguesem disposar per estendrerms en llargas consideracions sobre l' assumpto? ¡Ah! quantas de miserias no descubririam al aixecar lo drap ab que tapan sas llagas molts de nostres detractors?

Mes fugint de tristas consideracions, á que no hageram pogut tenirnos de ficar, termenarem aqueix sensill article aconsellant á tots los jovens, que estimen las ciencias y á sa patria, servescan á las primeras, procurant espargirlas per totas las classes de la societat, lo cual lograrán sensillament tributant á sa terra lo dols vasallatge de conrear y fomentar sa llengua, lo dols homenatge que en sa renaixensa nos prega coralmant li tributem, no deixant sola á la lliteratura, sino que en justa armonia literatura, ciencias y arts li teixixin bonica garlanda ab que adornar son front lo dia per naltres tant desitjat en que, sent ab tothom amichs poguem los catalans viurer sols en nostra casa.—*Pere Aldavert.*

LA CENTRALISACIÓ.

III.

Si la centralisació en las provincias es causa de la inercia en la nacionalitat, la centralisació en los ajuntaments ho es en las provincias. Quanta mes descentralisació mes llibertat y quanta mes llibertat, mes responsabilitat quanta mes responsabilitat mes mirament en los fets. Qué se dessentralise, que 's dongue donchs vida propia en lo que li correspon als ajuntaments y ells que coneixen millor que ningú l' estat de sa població, podrán posar los medis mes propis y oportuns pera cumplir sos desitjs.

A n' als ajuntaments que són los administradors dels interessos que pertanyen á cada poble, se 'ls hi té de donar la major amplaria en l' esfera en que dehuen obrar; la llibertat é independensia per arriuar al seu fi, al seu objecte perque no ensopeguin ab cap traba

de las que 's troban generalment en los capritxos d' un govern centralisador.

Fora tot lo que no sigue de la seva administrassió; fora los drets judicials y polítichs, que per res los tenen de menester, y aixis l' Estat se trobará mes descarregat, los ajuntaments ne farán millor sa feyna, y 'ls poples se veurán mes ben administrats.

Hi ha qui diu que la llibertat munissipal no 's troba en nostra historia, y que no 's avé ab las nostras costums antigas. Encar qu' aixó fos cert, un dia ó altre be 's té de comensar una cosa, y allavors la nova institució no 's troba en lo passat: pró no solsament aixó es sens fonament, sino que per massa llibertats lo munissipi 's vá perdrer, com se perden totas las institucions que traduheixen la llibertat pel privilegi, com totas las institucions qu' havent de esser solsaament administrativas ne barrejan en los seus drets los drets que roban á la política, com totas las institucions qu' en lloch de pendrer son fonament en la llibertat comú, s' aixecan demunt los privilegis de familia, de llochs y de nissaga.

Los munissipis son las barreras que s' oposan á l' arbitrariedad d' un home, d' un govern. Quant la justicia inspira al centro allavors si que dona gust véurer com á la primera senyal s' estremeixen tots los poples y s' aixecan com un poble sol, endressant sas forsas á un mateix punt; pró, ¿podem estars segurs de que un home 's regirá sempre per la veu de la consciencia y 'n deixarà en un racó las passions y capritxos inherents á l' humana naturalesa? ¡Ay qu' es difícil! Y á mes d' aixó ¿no es ben fáeil qu' aqueix home s' equivoqui ab tot y la seva bona fé, ab tot y la seva ciencia? Molt ho es, perqué des de l' alsaria de la teoria molts vegadas se perden de vista las cosas menudas pró que son essencial per la práctica; no 's veuhen los interesos particulars; no 's veuhen las costums, los recorts; no 's veuhen las exigencias de las localitats; y tot aixó ho veu lo munissipi perque hi está á la vora, perqué ell ne forma part.

Que 's trenquin donchs los lligays que n' mantenen inmóvil als ajuntaments, que 's desfasse sa tutela; que se li dongue lloch pera poder girar lliurement y aixis sa administrassió s' efectuará mes depressa y ab mes justicia y presisió.

Aixis com en temps de centralisació, no trobarém en cada centre una colla d' empleyats que no tenen altré urbanitat que 'ls seus reganys, ni altra ciencia que fer lo gandul; aixis no trobarém tots los llochs

plagats d' una munió d' homes que, com una xarxa, serveixen mes per enredar y embolicar y fer perdre temps, que per ajudar a portar a fi lo qu' un se proposa. Aixís en las nostras administracions no ensopegarem cada punt ab castellans que no 'ns entenen ni volem que 'ns entenguin, y que 'n saben tant com son avi de lo que convé pels nostres interessos; aixís no vindrá un ministre que perquè li don la gana 'ns vol pendrer una Biblia de Girona; aixís podrem contestar á un Sanchez Ruano que si 'ls catalans un dia 'n falsifican la moneda 'n serà pera estalviar metall pera ferne balas pels seus enemichs; aixís no haurém de baixar lo cap avergonyits perquè se 'ns tracti com á forasters en nostra propia casa.

La centralisació es l' edifici massa carregat pel demunt y massa llauger dels fonaments, y per lo tant l' edifici que 'n cau per terra á la primera bufada de vent; l' acció espontánea, iniciativa, la llibertat individual es la cals del fonament de la societat; las atribucions, los poders del poder central, son lo pés del remate; qu' es tregui donchs aqueix pés, qu' es consolidi, qu' es afermi la basa y aixís l' edifici no s' esfonsará baix la seva propia càrrega.

Albert de Palomeras.

FAULAS.

LOS TRES AMICHS.

Un home tenia tres amichs, á dos d' ells los aymaba molt: lo tercer, malgrat y esser lo millor que tenia li era indiferent. Una vegada fou cridat devant del jutge per respondrer á una forta acusacio que injustament se li feya. Qui de vosaltres, digué ell á sos tres amichs, vol venir ab mí á fer de testimoni en favor meu? Jo he sigut injustament acusat, y lo rey está molt enujat en contra meu.

Lo primer de sos amichs, s' escusá immediatament alegant que tenia altres afers que lo impossibilitaban d' anarhi. Lo segon lo acompanyá fins á la porta del jutjat, y en sent allí s' en entorná per por del enuig del jutge. Lo ters, ab quí ell menys comptava, entrá y parlá en son favor ab tanta elocuencia y entussiasme, que lo jutge no solsament lo deixá en llibertat, sino que encara lo afavorí ab presents.

Tres amichs té l' home en est mon, ¿cóm se portan en la hora de la mort, quant Deu lo crida devant son tribunal?

Lo diner, son primer amich, es lo primer en abandonar-lo y no l' acompanya. Sos parents y amichs, l' acompanyan fins á la porta de la sepultura y s' entornan á llurs casas.

Lo ters, de qui ell en vida molt sovint no 's recorda, son sas bonas obras. Sols ellas l' acompanyan fins al trono del jutge; ellas van al devant, parlan en son favor y li alcanzan pietat y mercés.

(Traduhida del Alemany.)

L' HOME Y LA ROCA.

De barranch en barranch, de vici en vici, l' ayma desfrenellada rodola ansiosa sempre en sa carrera, com desde 'l cim del mont desencaixada la roca ne rodola al precipici esqueixant brancas, aixafant lleugera las herbas que á pas troba, saltant torrents, fent ressonar pe' ls ayres l' estrepit de sos bots, y al fons arriba cansada, á reposar de la victoria, xafant al caurer sa mateixa gloria. Y un cop al fons, lo roch jamay s' aixeca; resta allá en lo fangal tota sa vida. Xopa de llot, ni un raig de Sol l' asseca, y molla y embrutida sols veu un tros de cel; ni l' armonia de la Naturalesa pot admirar la roca qu' orgullosa, des dalt del mont un dia volgué llensarse, ab la natura en guerra,

deixant l' hermosa terra de brancas, brots y fanch tota confosa. Y passan segles, y no 's mou la roca del lloch hont la llensá sa sort impia sens' esperansa, y 'l mirarse en eix lloch li 'n don racansa. L' hom com lo roch, per se rpada via rodola, sempr' ansiós, de vici en vici; mes no hi arriba encare quan troba un sér hermós, troba la mare que no 'l deix caure al fons del precipici.

B. P.

CARTAS Á UNA PAGESA.

1.

LA ROSADA Y L' ORIGEN DE LAS FONTS.

La rosada hermozeija la Naturalesa, naix ab la primavera y desperta als zefirs que van sembrant flors. A la caiguda de la tarde, quant los ullims raigs del sol il-luminan l' horizon, ompla la rosada tota l' admósfera, d' una deliciosa frescor. Per lo matí s' alsa ab l' aurora, y cau formant perlas en lo calser de las flors.

De sopte, brillan los prats ab los mes vius y variats colors; tot s' anima y hermozeija, y un lleuger vapor basta per mudar l' aspecte de la Naturalesa.

Per compendrer be la formació de la rosada, deu saberse que l' ayre té la propietat de contenir aygua á l' estat de vapor, y tant mes quant mes pujada es sa temperatura. A la cayguda de la tarde, quant l' ayre 's refreda, una part de l' aygua 's condensa en petites gotas perque pert lo calórich á quí devia sa forma gaseosa. Pe 'l matí al contrari, l' admósfera, escalfantse, 's carrega d' una rosada vivificant que traue de la terra.

La rosada está destinada á subtituir á las plujas en las regions áridas y secas: aixís es que 'ls vapors humiteijan continuament los camps de la zona tórrida.

A l' Arabia feliz, hont plou raras vegadas, la rosada sola basta per donar vida á las plantas aromáticas, de que está coberta la terra. Lo mateix succeheix al Languedoc y á Provensa, paissos hont abundan las plantas olorosas y hont las plujas son també molt raras. Mes en las planurias del Perú, es hont la Providencia ha vessat ab mes abundancia la rosada. Aixís que ha passat l' hivern, s' omple repentiment l' admósfera de lleugeras boyras que humiteijan las valls, cobrintlas d' herba y de flors. Aquestas rosadas son tant suaus que apenas mullan la roba y no obstant bastan pera refrescar y fertilisar los camps, perque 'ls raigs del sol interromputs per unas boyras molt altas no poden xuclar aquets vapors vivificants.

Ocasió es aquesta per contarte un esperiment tan curiós com admirable. Un plat de crestell, ó de terra posat á rebre la rosada, se cobreix de las seuas gotas benéficas; mes si se n' hi posa un de plata, lo rosada sembla que fuig d' ell; en va es posarlo al costat del de terra, perque aquest s' omple mentres que 'l de metall se queda sech. Aquesta humil el-lecció sembla com si volgués ab son mut llengualje inspirarnos lo menyspreu per las riquesas.

Lo pas de la rosada al origen dels rius es molt natural; y aixís vaig á descubrirte 'ls misteris de son naixement.

En l' ayre es hont tenen los rius son origen y aixís no hi ha que buscarlo á las cavernas de las montanyas. Los físichs, com t' he dit, han averiguat que l' ayre te la propietat de contenir aygua en vapor y al-sarla á una inmensa altura; á n aquets vapors condensats deuen son origen los rius. Aquesta afluencia permanent y sempre igual bastaria pera provchir d' aygua ó las fonts, encar que la sima de las montanyas no xuclés los nuvols carregats de neu, rosada y pluja. ¿No t' has trobat alguna vegada per lo matí en lo camp, á l' hora de la rosada, que cedint als raigs del sol s' alsa com un vapor lleuger? Vetaquí l' origen de los rius.

Pot donchs dirse que per medi de l' ayre tornan los rius á pujar á son origen. D' aquesta unió entre 'l cel y la terra provenen las masses d' aygua que fertilisan

l' univers; y la fábula que pressagiaba los descubriments de la ciencia quant va donar un origen celeste á tots los fenómens de la naturalesa, ha desaparecut á la vista de la veritat y la Física ha espolsat de la Naturalesa á tots los Deus de la ignorancia.

(Seguirá.)

L' AMOR D' UN MARÍ.

¿Has vist com á un pare li amaga son fill, tement que li negue, constant son desitj; y abans no ho demana tanteja 'l seu pit?

Donchs jo que desitjo ton cor obtenir, tresor nena hermosa que tan val per mí, ¿cóm vols que m' arrisque á obrirte mon pit, séns pogué ans cent voltas en ton cor llegir?

Si ab una paraula, si ab un sol sonrís, qu' escape á tos llabis, ditxós só ó infelis.

¿cóm vols que t' descobre l' amor que jo t' finch, jugant tot al hora sens veurem un sí ma dolsa esperansa, mon dols porvenit?

Per ço 'l recel mata, per so sempre trist, tot sol peno y ploro, ab tú canto y rich.

Ma cara serena no mostra mon pit; si ab freda apariencia, me jutjas felís t' enganyas, nineta, t' enganyas, ¡oh! ¡sí! que 'l cor' no la cara l' amor deu sentir; y ab ánsia y ab forsa mon cor va glatint, qu' el dupte l' ofega y 'l mata 'l neguit.

Per có me 'n vaig ara, per só vull fugir á terras llunyanas, y anant mar endins, escóltam encara com canto, infelís, ab veu mitx plorosa, ab tó trist, ¡ben trist! deixant eixas platjas y enviante un sospir:

«Adéu mas esperansas—adeu ma hermosa nina no 'm queda ré en la terra—perdut lo cor qu' estim'; al mar ne vatx á viurer—y al aygua crestellina envers eixa encontrada—ne llansaré un sospir.

Espera 'l en la platja—si t' queda una guspira del foch qu' en tú encengueren—tos pares que al cel

[son, encenlo altre vegada—per quí per tú suspira lo foch de la fé santa—de trista compassió.

Quant á la platja arribe—guarda 'l de grat nineta pus surt rublert de llágrimas—del fons de lo cor méu que adoll plora y suspira—per qué en sa gabia estreta no pot per mes que vulguia—volar al costat téu.

Si al menys no sents la flama—que lo meu cor calenta, guarda 'l compadescuda—pregant á Deu per mí qu' en mitx la calma mansa—qu' en mitx de la tormenta só sempre pobre náufrech—del mar de mos desitjs.

D' est mar en que m' anego—inmensa es la fon-
daria
y á l' ànima endolada—l' espanta la maror;
quant l' últim sospir rebis—aixeca una pregaría
que 'l mar será espayola—mortalla de mon cos.

Alcos que no soporta—tanta tortura y pena,
cansat de tant sofrirne—l' haurá engolit lo mar;
mes l' ànima ditxosa—llavors n' irá serena
ab tú un cel de delicias—per sempre á disfrutar.

Barcelona 15 Maig 1870.

Domingó Boté y Carreras.

PARLAMENT DE CASP.

Quant á la mort del bon rey d' Aragó en Martí, anomenat
d' Humá, lo gran regne, admiració de la etat mitjana, quedá
orfe de rey, á causa d' haberse mort lo fill d' en Martí que
regná per espay de quatre anys en Sicilia.

Llavors, lo poble catalá mostrá al mon y als segles veni-
ders, la sua sensatés, admirada aprés per tots los pobles il-
lustrats. Mentres las provincias d' Aragó y Valencia 's des-
truhian mutuament, mentres s' aixecavan diferents partits, ja
á favor del príncep de Castella; ja á favor del compte d' Ur-
gell, altres pel duch de Gandia; Catalunya el-legí un concell
de dotze ciutadans, que la gobiarna durant l' interregne.

Mentres tant, proposá á las demés provincias lo formar una
reunió de representants de las tres germanas, que resolgués
ab justicia la qüestió del dret á la corona d' Aragó. Valencia,
no escoltá la proposta apesar dels grans esforços que feu per
lograrlo Fr. Vicens Ferrer, home de gran virtut y sabiesa y
que gosaba de gran prestigi en lo jardí d' Espanya. La provincia
d' Aragó acceptá de bon punt la oferta y comengaren á fer los
treballs preparatoris pera 'l parlament que havia de ser
'atmiració de las demés nacions y de l' esdevenidor. Mes
encar que 'ls ciutadans pacífichs creguesen l' autoritat del
concell de govern, també hi hagueren quelquns catalans des-
contents, encar que poch, que s' aixecaren á favor del compte
d' Urgell, en los pobles del seu comtat; mes lo concell l' hi
feu dir qu' encar que las simpatias dels catalans y en son
nom las del concell estavan per ell, se veurien obligats á con-
trariarlo si no acceptava el medi que Catalunya havia pro-
posat.

Catalunya el-legí per representarla al arquebisbe de Tar-
ragona, En Pere Sagarriga, En Guillem de Vallseca y En Ber-
nat Gualbes; foren nomenats per Aragó En Domingo Ram,
bisbe d' Huesca, En Berenguer de Bardaxí y Fr. Francesch
Aranda. A la fi Valencia enviá també á sos representants que
foren Fr. Vicens Ferrer, Fr. Bonifaci Ferrer, prior d' un mo-
nastir de la Cartuxa, y 'l lletrat Genís Rabassa que per haber
esdevingut foll fou reemplaçat per lo doctor Bertran.

El-legit ja 'ls parlamentaris s' el-legí 'l petit poble de Casp
situat en la frontera d' Aragó, Catalunya y Valencia pera reu-
nirse.

Set foren los pretendents que ab mes ó menos dret se pre-
sentaren á la corona y foren los següents: tres, que fundavan
los seus drets per la successió directa y masculina de 'ls reys
d' Aragó; tres, per succehir de ells directament pero per suc-
cessió femenina y un que á pesar de ser per successió mascu-
lina era horti. Los tres primers eran: En Jaume compte d' Ur-
gell, per ser fill d' en Pere, y aquet d' un altre compte d' Ur-
gell, fill de Alfons IV, y germá d' en Pere del Punyaleit, En
Alfons duch de Denia y Gandia, fill d' en Pere de Ribagorza,
germá d' Alfons IV y fill d' en Jaume II; pero havent mort
estant ja reunit lo parlament s' hi presentá son fill; en Juan
compte de Prades, germá petit del duch de Gandia. Los tres
segons, eran: el compte Gaston de Fox, fill de Na Juana, filla
d' en Juan I lo Cassador; En Lluís duch de Calabria, fill de
Na Violant, filla també d' en Juan lo Cassador; En Ferrant
d' Antequera, príncep de Castella, fill de Na Leonor, germa-
na d' en Juan lo Cassador y d' en Martí lo humá. L' últim
era En Fred-rich, compte de Luna, fill bori d' en Martí, rey
de Sicilia, fill d' en Martí lo humá, últim rey d' Aragó. Per
últim, la muller del compte d' Urgell, Na Isabel, germana
de l' últim rey, traspasá á son marit los drets que á n' ella
l' hi pertanyian.

Mes entre tots, s' alsavan en primera fila En Jaume d' Ur-
gell y En Ferrant d' Antequera. Catalunya entera 's decidí
pel compte d' Urgell, en Aragó quelcunas familias entre ellas
los Lunas per En Ferrant y altres per en Jaume d' Urgell; á
Valencia eran tants el partits que hi havian, qu' era com-
pletament impossible veurer el que hi dominava. Estant ja
pera reunirse 'l parlament, l' arquebisbe de Zaragoza, que
havia dit qu' en Jaume no seria rey d' Aragó mentres ell vis-
qués, fou assassinat y encar que no 's pogués saber qu' hi
havia estat lo matador, los amichs d' en Ferrant d' Antequera
donaren la culpa al compte d' Urgell. Eixa mort empit-
jorá molt la causa del compte, que veyá de dia en dia perdres
molts partidaris de la provincia d' Aragó, hont l' arquebisbe
era molt ben volgut.

Reunits ja 'ls nou representants lo dia 14 de mars de 1412,
s' hi presentaren los procuradors del pretendents, per fer va-

ler sos drets; y com lo compte de Luna era menor d' edat, lo
parlament 's constituí en procurador seu. Llavors fou cuant
los parents del representant per Valencia, Genís Rabassa, 's
presentaren á fer saber que s' havia trastocat, y el-legiren per
sustituirlo al Dr. Bertran. Tres mesos duraren los treballs
del Parlament, sens que nengú pogués penetrar en el lloch
ahont estava reunit. Per fi 'l dia 25 de juny del mateix any,
despres de haberse enterat dels drets que presentavan cada
un dels pretendents, se passá á votar qui seria ellegit per rey
d' Aragó. Fr. Vicens Ferrer declará que en Deu y sa concien-
cia debia votar com votava per rey al príncep de Castella Fer-
rant d' Antequera, com al que mes drets tenia per regir la
corona aragonesa. En Pere Sagarriga digué que en Deu y sa
conciencia 's creya obligat á votar com votava al compte
d' Urgell, per rey d' Aragó. En Berenguer de Bardaxí, Fray
Francesch Aranda, En Bernat Gualbes y Fr. Bonifaci Ferrer,
votaren com Fr. Vicens Ferrer. En Domingo Ram y En Gui-
llem de Vallseca, ho feren com l' arquebisbe de Tarragona;
dient á mes En Guillem de Vallseca, que ans de votar pel
príncep de Castella, ho faria pel duch de Gandia, per existir á
Aragó la ley que manava que en cas de no tenir fills lo rey,
la corona debia succehirse per descendencia masculina; sent
aixís que en Ferrant d' Antequera allegava sos drets per sa
mare Na Leonor, y per fi l' doctor Bertran s' escusá de votar
dient que no havia tingut prou temps per examinar l' expe-
dient.

Lo dia 28 de juny preparat un catafalch per fer la solemne
publicació de la sentència, 'l bisbe d' Huesca digué la missa,
y Fr. Vicens Ferrer llegí la sentència en que, després de es-
plicar de la manera que s' havia reunit lo parlament, declará
quedar reconegut per rey lo regent de Castella, En Ferrant
d' Antequera á qui devian donar vasallatge de fidelitat tots
los vasalls de la corona d' Aragó, mentres jurés respectar los
furs y lleys d' Aragó, Catalunya y Valencia.

Vegent Fr. Vicens Ferrer lo mal efecte que havia fet la
sentència en los molts catalans que hi havia presents, fé un
discurs alabant las bonas calitats qu' havia mostrat en Fer-
rant d' Antequera, essent regent de la corona de Castella; que
En Jaume tenia un gènit aspre, qu' entorpeix molt lo poguer
regnar bé, y era fill de mare lombarda; mentres En Ferrant
ho era de mare catalana. En lo concell de Catalunya hi hagué
quelqun que desitjava protestar de la sentència, mes com ha-
bia promés acceptar la opinió dels mes, lo concell se mostrá
digne de la ciutat que governava y no volgué desmentirse de
la prudencia que fins llavors havia observat.

Llavors enviaren comisionats á cercar lo nou rey que 's
trovava á Cuenca.

D' eixa manera 's resolgué una qüestió que sens la sensa-
tés del catalans, tal volta haguera causat desgracias y tras-
tors y potsé la ruina del regne d' Aragó, logrant una gloria
que deixá molt arrera 'ls grans fets d' armas de las eras an-
tiga, mitjana y moderna.

Si las Termópilas, Maraton y Salamina, á Grecia donaren
gloria eterna; si 'l pas de 'ls Alps y las batallas del Trasi-
meno y Cannas honran la memoria d' Anibal; si Zama y
Numancia posaren en lloch elevat á Scipion l' Africá; si Co-
vadonga, las Navas, Granada, Pavia, S. Quintin y Bailen
enalteixen l' historia espanyola, si las proesas que feren los
catalans y aragonesos á Turquia y Grecia, Girona y 'l Bruch
demostran de quant los catalans son dignes, molta mes glo-
ria encar los hi cap per haber projectat y dut á bon terme lo
parlament de Casp, fet que deixa enrera per cert á tots los
altres anomenats.

B. R. C.

LA PARLA CATALANA.

Assegudeta en la florida riba
del Llobregat, ma musa fantasiava
una copla trovanne pensativa
pels Jochs florals; mes ¡ay! en va trovava.
¿Qué cantaré, tota soleta feya,
que plaurer puga? ¡Ay Deu! y com rendida
de la imaginació, mentre aixís deya,
son cap adecantant quedá dormida.
Tost dormida vá ser: magestuosa
la patria al seu davant riallera 's planta
y aixís li parl': ¿Per qué n' esmayas? canta.
—¡Oh no sé que cantar!... la musa 's posa.
—La llengua tinch mes tendre, dolça y plena
si amoroseta parlo, aixís encanto
com del mar la Sirena,
y al crít de guerra al inimich espanto
que espahordit de ma veu gira l' esquena.
—Ab tot y aixó, que vá á morir ne diuen
ta llengua, y com á morta l' abandonan.
—¿Ella morir?—Se 'n rihuen.
—Ella es la veu que llurs turons ne donan
als qu' en ma terra gloriosa viuen.
Mentres veurás del Pirineu la cresta
y de llurs colls las esquinsadas bocas
y de groga ginesta
mos erms vesteixin sas valentas rocas
y al cel aixequi Montserrat sa testa:

mentres serpentejant á seurer vinga
lo Llobregat prop la ciutat complesa
y Monjuich se soslinga
y la boyra d' Abril sa glassa estesa
damunt de mos historichs pichs ne tinga,
may morirá la llengua catalana.
Mes tu, patria, ets petita, y si quelquna
ton silenci demana
mes gran que tu...—¿Mes gran que jo? Nenguna.
mes grossa podrá ser, pero mes vana.
Cada coll meu es un baluart de gloria,
y cada fill que mon oratge alena,
al camp de la victoria,
al menys nessesita una dotzena
y de grandesas tinch plena l' historia.—
Digué, y sas ricas alas aixamplatne
colpeja 'l front seré de la dormida
sa inspiració avivantne.
Se desperta á sa veu embadalida
y sa lira orejada puntejanne;
aixís canta: ¿Per qué ta mort reclaman
y que agonitzas dihuen llengua hermosa,
los fellons que t' disfaman?
¿No sabeu que la parla es una cosa
que del pit maternal los poples maman?
Mentres ferá clavells la clavellina
y devora del riu creixerán canyas
y aglans tindrà l' alsana
y farigola 'ls cims de las montanyas,
may morirá la llengua llemosina.

Manel Martí Hortal.

TEATRES.

Quatre paraulas sobre la «Grant Sastresa».

Cada terra fa sa guera; axó qu' es tan cert y evident
n' hi ha molts que no ho volen creurer y fan tots los
medis per esborrar'ho de l' esperiencia, sens pensar
qu' al voler posar en práctica aytals cosas ne desiljan
trasplantar una flor que creix aixerida en un lloch y en
l' altre part s' enmustiga desseguida. ¿No es vritat
Sr. Isidro Llaurador? ¿No es cert qu' al voler arrancar
la planta de la «Gran Duquesa» del seu jardí, de la
Fransa, n' ha perdut desseguida los seus perfums y 'ls
seus colors?

Qualsevol que vege las cosas imparcialment deu
afermar aixó; deu convenir en que las tonterias,
las pretengudas agudesas que fan riurer á un poble,
ne fastiguen á un altre poble, que gracias á Deu ne
té encar lo gust perfet, que 'n conserva encar la pu-
resa en sos sentiments y en sos costums.

Com aymants de la vritat, no podem negar l' inge-
ni á la «Gran Sastresa» perque no n' hi manca en sa
imitació á la «Gran Duquesa», pro malauradament
si se imita lo poch ho que te l' original s' oblida
d' esporgar de aquellas brancas sense sava com n' hi
ha moltas.

Si s' hagues fet la «Grant Sastresa» pera criticar á
la «Gran Duquesa», molt contents aplaudiriam l' ide-
ya, pró sentim molt que no hage sigut aqueix l' ob-
jecte sino 'l de trasplantar lo gust fracés á la terra ca-
talana. Veigis l' inmensa diferencia, l' abim que hi ha
del caràcter de un al altre poble y 's veurá clarament
que lo que s' está fent es una gatada, pus que si 'l
poble catalá riu ab las bufonadas, sas riallas no li
passan de la boca, pus que té 'l cor massa grant pera
satisfeser ab lo que solsament fa riurer de fastich.—S.

UNA PAPALLONA.

Jo he vist una papallona
á quí ab afany tothom vol:
la segueix l' home y la dona,
lo vell, y 'l que fa una estona
que n' ha deixat lo bressol.

Lo nin la segueix content,
y ella entre rosas se posa;
y al seu darrera corrent
ne va 'l nin tot sonrient
aturantse á cada rosa.

Sentne pel jove seguida
hermosa 's para entre flors;
mes al serne aconseguida,
cada flor resta pansida
perdentne flayre y colors.

La segueix l'home també,
y també á un jardí l'enmena;
mes cada planta que vé
mil punxas crudels ne té,
y es cada punxa una pena.

Lo vell també ne procura
seguí aquell vol que li plau;
mes llavors ella 's detura
demunt d'una sepultura.....
y agafantla 'l vell hi cau.

Y eixa hermosa papallona
que fins á la tomba avansa,
desitjada cada estona
per lo nin, l'home y la dona,
s' anomena «l'esperansa».

Barcelona 27 maig de 1870. *Felip de Saleta.*

LA CIENCIA AL ALCANS DEL POBLE.

Perqué l'home neda ab mes facilitat en lo mar qu' en los rius? Perque l'aigua del mar es mes pesanta que la dels rius, y segons un principi de física, los líquits empenyan vers amunt los cossos qu' en ells estant sumergits, ab un esforç igual al pes del líquit qu' ells treuen. Per conseguint, sent ab igualtat de volum, mes pesanta l'aigua del mar que la dels rius, n' ha de treurer lo cos humá menys perqué lo principi se compleixi, y per lo tan li ha d'esser mes fácil lo nadá.

A que s'ha d'atribuir la capa d'humitat que sempre 's posa en las copas de gelats ó granisats? Pura y sensillament á la condensació, que per efecte de la fredó de la copa experimenta lo vapor acuós que hi ha sempre en l'ayre que la recola.

Perqué al interposar entre un raig de sol y l'objecte que il·luminava, un vidre vermell, apareix vermell l'objecte? Perque lo vidre aquest, sols deixa passar, dels set colors de que 's compon lo raig solar, lo que te lo mateix seu. La il·luminació, pus, dels objectes, será deguda sols als raigs vermells, y per tant per ser aquets sensills apareixerán d'aquest color.

Perqué moren los peixos al traurels de son element? Perque al contacte de l'ayre se 'ls assecan las branquias, que eran son organ respiratori, á menys que tinguen algun diposit, que puga anar ab son líquit humitejantlas, en qual cas sobreviuen mes temps; perque faltantlos l'aygua no poden respirar; ó be perque per la desigualtat de pressió se 'ls esberlan los vasos capilars, cosas las que juntas ó separadas son prou per acabar ab llur vida.

P. ALDAVERT.

NOVAS.

Se 'ns ha tramés un escrit ab lo pseudonim de *Un Pagés de Vallcarca*. Contestem al autor, que ni tant sols ha tingut valor per posar son verdader nom, que quan nos trametia treballs formals procurarém insertarlos, mes de cap manera quan nos envihi treballs que mes semblan fets de criaturas de dos anys que d'una persona com cal. Discuteixi ab rahons y no ab insults.

Saludem als diaris «*El Boletín Republicano, La Margarita, La Fraternidad, El Artífice, El Eco del Bruch, y El Correo de Teatros,*» qu' han tingut á be tornarnos la visita que des lo primer nombre hem fet á tots los diaris catalans.

Ja tenim altre campeó de nostra causa. A Vich ha comensat á publicar un periódich catalá, que, com nosaltres, se proposa conrear la hermosa llengua d'En Muntaner y d'En Aribau. Molt nos plauria que 'n totas las vilas hont possible fos los jovers aficionats á nostra literatura tinguessen un diari hont poguer insertar los seus escrits.

Ja han comensat los Bufos sas honrosas campanyas. Esperem que 'l poble catalá rechassará com deu sas bufonadas preferint las moralisaderas y preciosas pessas y dramas catalans, á aquest género tonto que podrá agradar molt á un altre clase de publich; pero que al de Barcelona sens dupte li repugnará sempre, ja qu' es un dels mes il·lustrats.

La precipitació ab que tinguem que corretgir las provas del nombre passat, fou causa de que lo darrer vers del segon cuarteto del sonet del Sr. Roca y Roca, dignés equivocadament:

Lo foch del cor que son trabuch llansava
en compte de dir

Lo foch del cor per son trabuch llansava.

També en lo del senyor Ramon deu llegirse lo final de la següent manera:

¡Ay dels gabatx que vers lo Bruch s' atansan!
y no com se llegeix

¡Ay dels gabatxos que vers lo Bruch s' atansan!

Habentne agotat la tirada que ferem del nombre primer y per complaure á las moltas personas que no arribaren á temps, n' habem fet una segona tirada, quals nombres n' estan á l'estampa d'En Fiol, carrer de San Ximplied del Regomir.

Llegim ab un diari de Paris:

Es una contínua professó de quelquns dias á eixa part la casa de Goupil hont hi ha esposat al públich un nou cuadro del pintó catalá Fortuny.

Tan s' es parlat del primer, entitolat «*Un casament d' Espanya*», que tothom vol veurer el segon que du 'l títol de «*L' encantador de serps*».—En Fortuny ha fet grans progresos en sa carrera. Ahir ningú 'l coneixia; avuy es una celebritat y vent sos cuadros á preus fabulosos que tan sols poden adquirirlos 'ls tan millonaris.

Setanta mil franchs donaren per un casament d' Espanya.—¿Per quand se vendrá *L' encantador de serps*?

¡Quant jo dich que l'enveja ho perdrá tot! ¿Ves de que li té de venir á la companyia del Tivoli lo sapiguer cantar sarsuelas com «El valle de Andorra?»

Que 's contenti ab altres de mes llaugerás que encar que no las tregui be al menys no si vehuen previsions, y un gall encar ne fa riurer y un embut encar hi fa gracia. Li agrahirém, donchs, á la dita companyia que 's deixi d'orgas y no s' emboliqui en lo que no li pertany, perqué segons ab quinas cosas no fa res mes que destrossarlas. ¿Qu' entent lo gat de fer culleras?

Segons se 'ns ha dit avans de san Joan se posará ja en venta lo tomo dels Jochs Florals d'enguany.

Al' esposició de Bellas Arts, s' hi han portat encar per varios artistas de dintre ciutat y fora d' ella, mes cuadros que en los últims catálechs que tinguem á las mans no hi figuravan.

La societat «La Jove Catalunya» s' ha proposat celebrar una sessió extraordinaria en lo saló gran de la casa hont ha tingut fins are son domicili.

Esperem que será una sessió magnífica. Segons se 'ns ha dit entre altres hi llegirán los senyors Roca, Nanot, Molins etc, jovers tots molt coneguts en la república de las lletas. La sessió será de convit.

La companyia catalana está recullint á Vich abundants aplausos en la representació de las obras de son repertori.

Preguem á tots los soscritors que estigan en descobert ab aquesta administració se servescan arreglar comptes tan prompte com pogan.

Igualment los hi preguem que qualsevol queixa que tingan en la rebuda de nostre setmanari, se servescan escriurho á la administració d'aquest periódich.

Com veurán nostres lectors avuy publiquem una poesia del malhaurat poeta catalá, En Manel Martí y Hortal. Creyem poderne arreplegar encar alguna altre d' inédita en qual cas la publicarem també en nostre setmanari.

ENDEVINALLA.

Quant so freda, so molt dura;
Si 'l foch s' acosta, m' enfado,
Mes no so de mala mena,
Que si se 'n va, prompte 'm calmo.
So molt negra y no 'm menysprean
Ni 'ls pobres, ni 'ls richs; que mansós
L' un me pren en las botinas,
L' altre 'm pren en las sabatas.

XARADA.

Per un xich de ma primera,
Té dos y hu, lo gosset;
Mes si estás quarta, no sempre
Li 'n dons, que te 'l sols voler.
Si 's fa tersa, tersa y quarta
No 's fa may, ho juro á fé.
Una y des se sol trobar
A las casas de pagés,
Hont dos darrera la quarta
Podrás trobarlo també.
Soch riera catalana,
Y mon nom tan bonich es,
Que fentne via mas aigüas,
Sempre murmuro mercés
Pe 'l padrí, que ab tal tendresa
Me nómá 'l jorn del bateig.

M. S. J.

(Tramesas pe 'l correu.)

Solució á la endevinalla y xarada del nombre 3.

Gas.—Olivera.

Correspondencia de «La Gramalla».

Francesch Pous, Barcelona: serveixis darnos la seua direcció, que no se 'l troba. Passi avis á la administració. Dispensis.—Jordi, Barcelona: á son degut temps s' insertará.—R. y C., id.: sento no poder publicar lo que vosté m' envia.—L. M. id.: no ha endevinat la xarada; la seva no puch insertarli.—Un ay-mador de la Gaya ciencia, id.: ho tindrem en compte.—Frederich d' Urgell, id.: no 'l puch complaure. Dispensim y no 's dongui per ofés.—L. M. O., id.: servidas las 13 suscripcions.—A. G., Girona: rebudas las 7 suscripcions.—A. T., Barcelona: no puch insertar la seva poesia y 'm sap greu.—Joseph Casafont y J., id.: la poesia es fluixeta; no obstant li publicaré.—J. Borrell, id.: Los monosílabos son fluixets, per lo tant no 'ls puch insertar. Tan amichs com avans.—S. A. y C., id.: La poesia no fa pe 'l periódich. Li publicaré alguna corrandia.—Joseph Martrus, Manresa: servida la suscripció.—Francisco Llenas y S., Gracia: si la arrega li publicarém.—E. P., Barcelona: tinch lo sentiment de no poderli posá.—L' hereu del mas; no fa pe 'l periódich. Es fluix.—P. P., id.: son massa facilis. Enviim de mes complicadas.—Guillem Rocafort, id.: M' agrada 'l seu article. Enviu los que tingui hasta acabat l' assumpto y se li publicarán á son degut temps. La Redacció desitja saber lo seu nom.—S. P., id.: Es molt sencilla.—Carme Marfá, id.: á son temps li publicarém.

Director: En Francesch Matheu.

Estampa de Lluís Fiol.—Barcelona.